

Klassisk kinesisk læsebog

Li Guangs biografi i *Shi ji* med noter og gloser for studerende

Donald B. Wagner og Thomas Meldgaard

Med et bidrag om *kanbun* for japanskstuderende af

Mikkel Lotz Felter

Udkast, 30.4.02

Indholdsfortegnelse

Indledning	i
Bibliografi	vii
<i>Ri shôgun retsuden</i> – fortællingen om Li Guang som <i>kanbun</i>	xi
Kort	xxi
Gloser og noter	1
Indeks til gloserne	61
Teksten	T1

Indledning

Donald B. Wagner

Denne lærebog er beregnet til brug i anden halvdel af et étsemesters introduktionskursus i klassisk kinesisk. Den forudsætter, at den studerende har haft mindst ét års undervisning i moderne kinesisk og har fået en introduktion til de basale grammatiske strukturer i klassisk kinesisk.

Bogens tekst er biografien over General Lǐ Guǎng 李廣, som levede i det 2. århundrede f.v.t. og blev berømt for sin krigsdåd, især i kampen mod Hân-dynastiets nomadiske fjender i grænselandet mod nord og nordvest. Biografien findes i *Shǐ jì* 史記 (Historikerens optegnelser) af Sīmǎ Qiān 司馬遷 (ca. 145 – ca. 90 f.v.t.).

Mulige lærebøger til den basale grammatiske introduktion er:

Dawson, Raymond: *A new introduction to Classical Chinese*. Oxford: Clarendon Press, 1986.

Shadick, Harold: *A first course in literary Chinese*. 3 bd., Ithaca & London: Cornell University Press, 1968. Lektion 1–10.

Fuller, Michael: *An introduction to literary Chinese*. Cambridge, Mass. & London: Harvard University Asia Center, 1999. Lektion 1–12.

Ingen af disse er uden problemer. Dawson har nogle direkte fejl i grammatikken; Shadicks grammatik er noget gammeldags og ikke specielt nem at læse; Fullers grammatik er mere moderne, men bogen er ikke tilstrækkeligt gennearbejdet eller studentervenlig. Mens vi venter på en bedre introduktionsbog anbefaler jeg Shadick til selvstudium, mens lærere vil måske vælge at bruge Dawson eller Fuller som lærebog og afhjælpe bogens mangler i undervisningen.

Efter en sådan introduktion til de store linier i klassisk kinesisk grammatik kan man fasttømre og udvide forståelsen ved at læse en forholdsvis lang og sammenhængende tekst, som ikke er for svær. Lǐ Guǎng's biografi er valgt her fordi den er en spænd-

ende historie, som kan holde de fleste studerendes interesse fanget på trods af det besvær og den midlertidige frustration, der er en naturlig del af at lære et nyt sprog.

Teksten står på s. T3–T14, reproduceret fra en moderne udgave.¹ Gloser og noter til teksten står på s. 1–60, og der er en indeks til gloserne på s. 61–67. Gloselisten er temmelig omfattende, den medtager også nogle af de mest almindelige tegn, og det er ikke meningen, at de studerende skal slå særlig meget op i ordbøger. Men *når* man slår noget op skal man være opmærksom på, at ordbøger over moderne kinesisk duer dårligt til klassisk kinesisk. Det er to forskellige sprog, mange ord har skiftet betydning. Et enkelt eksempel er *zài* 再, som på klassisk kinesisk betyder ‘to gange’. Den betydning finder man slet ikke i en moderne kinesisk ordbog, og den primære moderne betydning, ‘igen’, ses ikke i klassiske tekster. Den forskel har ført til mange latterlige fejloversættelser af studerende og en gang imellem af forskere, som burde vide bedre. Og *zài* er kun ét af hundreder af ‘falske venner’ i klassisk kinesisk.

En fyldestgørende kinesisk–engelsk ordbog for klassisk kinesisk findes ikke, men jeg anbefaler nybegyndere at bruge denne:

Mathews, R. H.: *Mathews' Chinese–English dictionary*. Orig. 1931; rev. udg. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1943. Mange senere genoptryk.

Den er utilfredsstillende, blandt andet fordi den blander moderne og klassiske betydninger sammen i én pærevælling, men for ikke så mange år siden var den standardordbogen for både moderne og klassisk kinesisk. En af mine studiekammerater navngav i 1968 sin søn Mattias efter den. I dag bruges Mathews ikke særlig meget, da vi har meget bedre kinesisk–engelsk ordbøger (og en kinesisk–norsk) for moderne kinesisk, og nogle fremragende kinesisk–kinesisk ordbøger for klassisk kinesisk. Desværre plejer nybegyndere i klassisk kinesisk endnu ikke at kunne tilstrækkelig meget moderne kinesisk til at bruge disse klassiske ordbøger, og derfor er jeg nødt til at anbefale brugen af Mathews. Hvis man er interesseret i at gå videre med klassisk kinesisk skal man dog hurtigst muligt gå over til de kinesiske ordbøger og vænne sig til at bruge dem.

I gloselisten har vi oversat definitionerne fra kinesiske ordbøger og opslagsværker. Det har været svært at bestemme, hvor mange af et ords betydninger skal

1. *Shǐ jì* 史記, kritisk udg., 10 bd., Běijīng: Zhōnghuá Shūjú, 1962. Juàn 109, s. 2867–2878.

med, og generelt har vi nok medtaget for mange. For at lette forvirringen lidt har vi ofte indsat en hånd 手, der peger på den betydning, der gælder, første gang ordet bliver brugt i teksten.

Der er også nogle steder, hvor vi kun medtager en usædvanlig betydning. I disse tilfælde skriver vi ‘. . . ;’ foran definitionen for at markere, at en eller flere mere almindelige betydninger er udeladt.

Den udtale, som vi angiver for et tegn, er den som ses i moderne kinesiske ordbøger over klassisk kinesisk. Vesterlandske ordbøger, lærebøger og studier giver tit nogle ældre udtaler, som ikke længere følges i Kina (fastland, Táiwān, Hong Kong). For eksempel har man tidligere udtalt tegnet 騎 *qí* når det er et verbum, ‘at ride’, og *jì* når det er et substantiv, ‘en ridder’, men i Kina i dag læses tegnet *qí* i begge betydninger. Mange vesterlandske lærere og forskere holder fast ved de gamle udtalemåder, mens vi synes det er mere fornuftigt at følge hvad kineserne gør i dag.

En utrolig vigtig bog for alle, der beskæftiger sig med klassisk kinesisk, er:

Pulleyblank, Edwin G.: *Outline of Classical Chinese grammar*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1995.

Den er langt den bedste beskrivelse vi har på engelsk af det klassiske sprog som helhed, den er ikke svær at læse, og den er nem at slå op i. I noterne citerer vi den tit.

Forståelsen af en klassisk kinesisk tekst kræver viden om den sammenhæng, den er skrevet i. Dette gælder selvfølgelig for alle sprog, men i særlig høj grad for klassisk kinesisk, hvor ordene har mange betydninger og der ikke er bøjninger, der gør en sætnings struktur synlig. Meget tit kan en sætning analyseres grammatisk på flere vidt forskellige måder, og det er kun læserens viden om, hvad teksten drejer sig om, der gør det muligt at vælge den rigtige analyse. Derfor er det vigtigt, når man begynder på Lǐ Guǎngs biografi, at vide noget om Hàn-Kinas kultur og historie. Som et minimum må man læse eller genlæse kapitlet om Hàn-perioden i en lærebog i Kinas historie. Det vil også være en god ide at læse denne bog:

Pirazzoli-t’ Serstevens, Michèle: *The Han Dynasty*, tr. by Janet Seligman. New York: Rizzoli, 1982.

Den er ganske god, og let læst. En god bog at slå op i, som vi tit henviser til i noterne, er:

The Cambridge history of China, vol. 1: *The Ch'in and Han empires, 221 B.C. – A.D. 220*. Cambridge University Press, 1986.

Embedstitler er fra mange synsvinkler uinteressante, men læseren er nødt til at tage stilling til dem og finde rimelige oversættelser. Der forekommer mange af dem i teksten. Han-dynastiets forvaltningssystem er beskrevet i detaljer i en kedelig men uundværlig bog:

Bielenstein, Hans: *The bureaucracy of Han times*. Cambridge University Press, 1980.

Den giver bl.a. en næsten komplet liste over Han-dynastiets embedstitler med forslag til engelske oversættelser. Vi tager de væsentligste informationer med fra Bielenstein, og giver hist og her forslag til danske oversættelser.

Det bedste opslagsværk for stednavne er:

Tán Qíxiāng 谭其骧 (red.): *Zhōngguó lìshǐ dìtújí* 中国历史地图集. *Dì èr cè: Qín, Xī Hàn, Dōng Hàn shíqī* 第二册: 秦、西汉、东汉时期. Shànghǎi: Dìtú Chūbǎnshè, 1982.
Engelsk titel: *The Historical atlas of China*. Vol. 2: *Qin Dynasty period; Western Han and Eastern Han Dynasties period*.

I noterne giver vi cirka-lokaliseringer for alle stednavne, oftest efter denne bog. Alle stednavne i teksten er også vist på kortet, s. xxi.

Shǐ jì er en spændende bog, værd at læse mere om og fra. Vi har taget en del oversættelser og studier med i bibliografien s. viii–x, men man kan starte med afsnittet om den i denne bog:

Watson, Burton: *Early Chinese literature*. New York & London: Columbia University Press, 1962. S. 92–103.

En hel del af *Shǐ jì*-teksten blev kopieret ind i en anden vigtig historisk bog, *Hàn shū* 漢書, af Bān Gù 班固 (32–92 e.v.t.).² Bān Gù ændrer tit i teksten, åbenbart for at gøre den mere forståelig, og det kan være nyttigt at se på denne paralleltekst når *Shǐ jì*-teksten er svær at forstå. I noterne citerer vi nogle af de mest interessante varianter i *Hàn shū*-teksten.

2. *Hàn shū* 漢書, kritisk udg., 12 bd., Běijīng: Zhōnghuá Shūjú, 1962. Juàn 54, s. 2439–2450.

Der findes mindst to gode oversættelser af Lǐ Guǎngs biografi i *Shǐ jì*:

Watson, Burton (overs.): *Records of the Grand Historian: Han Dynasty II*. Rev. ed. Hong Kong & New York: Columbia University Press, 1993. S. 117–128.

Báihuà Shǐ jì 白话史记. 2 bd., Chángshā: Yuè-Lù Shūshè 岳麓书社, 1987. Bd. 2, s. 944–951.

Man kan bruge én eller begge som hjælp mens man læser teksten – det er ikke snyd, bare sund fornuft. Man kan f.eks. læse 10–15 linier, gøre et godt forsøg på at forstå dem uden oversættelsen, og derefter checke sin forståelse mod oversættelsen. Når det viser sig, at man ikke er kommet til samme forståelse som oversættelsen, kan man så bruge noget tid på at spekulere over, hvordan oversætteren har tænkt. Ingen af oversættelserne er 100% korrekt, og en studerendes afvigende opfattelse er ikke altid forkert. Når man på denne måde er nået til en forståelse af et stykke af teksten vil det være en god ide at læse det højt nogle gange for at få både gloserne og de grammatiske strukturer til at sidde fast. Det er vigtigt at læse *højt* – ellers er det for nemt at ‘snyde’.

...

Denne bog startede som et sæt håndskrevne gloser, på engelsk, som jeg et par gange i 1980'erne brugte i undervisning i ‘klassisk kinesisk for noget viderekomne’. Thomas Meldgaard oversatte gloserne til dansk og supplerede med mange flere gloser og noter, så de kunne bruges af begyndere. Jeg har i efterårssemestrene 1999 og 2000 brugt dem i begynderundervisning ved Asien-Instituttet, Københavns Universitet, og i den process suppleret med endnu flere gloser og noter.

Vi vil gerne takke alle de studerende, der har været med til at rette denne bog til og gøre den så korrekt og brugelig, som den nu en gang er. En bog som denne er en stor bunke detaljer, og vi er meget bevidste om, at der må restere mange fejl og mangler. Lærere og studerende, som bruger bogen, opfordres hermed til at sende kritik og forbedringsforslag om stort og småt til os, for eksempel til e-mail adressen <dwag@alum.mit.edu>.

Bibliografi

- Allen, Joseph Roe III: "An introductory study of narrative structure in *Shi ji*", *CLEAR [Chinese literature: Essays, articles, reviews]* 1981, **3.1**: 31–66.
- Bǎihuà Shǐ jì* 白话史记 . 2 bd., Chángshā: Yuè-Lù Shūshè 岳麓书社, 1987.
- Bielenstein, Hans: *The bureaucracy of Han times*. Cambridge University Press, 1980.
- Bodde, Derk: *Statesman, patriot, and general in ancient China: Three Shih chi biographies of the Ch'in dynasty (255–206 B.C.)*. 1940.
- Chavannes, Édouard (tr.): *Les mémoires historiques de Se-ma Ts'ien*. 6 vols., Maisonneuve, Paris, t. 1, 1895; t. 2, 1897; t. 3, 1898; t. 4, 1901; t. 5, 1905; t. 1–5 repr. Paris: Maisonneuve, 1967. T. 6, ed. and completed by Paul Demiéville, Max Kaltenmark, & Timoteus Pokora, 1969. T. 1, pp. i–ccxlix: "Introduction".
- Cohen, Alvin: "Avenging ghosts and moral judgement in ancient Chinese historiography: Three examples from *Shi ji*". S. ••• i Sarah Allan & Alvin P. Cohen (red.): *Legend, lore and religion in China: essays in honor of Wolfram Eberhard on his seventieth birthday*. San Francisco: Chinese Materials Center, 1979.
- Dawson, Raymond (tr.): *Sima Qian: Historical records*. Oxford University Press, 1994. (Oversætter kapitleme om Qin).
- Dawson, Raymond: *A new introduction to Classical Chinese*. Oxford: Clarendon Press, 1986.
- Durrant, Stephen W.: "Self as the interaction of traditions: The autobiographical writings of Ssu-ma Ch'ien", *Journal of the American Oriental Society* 1986, **106.1**: 33–40.
- Durrant, Stephen: "Ssu-ma Ch'ien's conception of Tso chuan", *Journal of the American Oriental Society* 1992, **112.2**: 295–301.
- Durrant, Stephen: *The cloudy mirror: Tension and conflict in the writings of Sima Qian*. Albany, NY: SUNY Press, 1995.
- Dzo, Ching-chuan: *Sseu-ma Ts'ien et l'historiographie chinoise*. Paris 1978.
- Fuller, Michael: *An introduction to literary Chinese*. Cambridge, Mass. & London: Harvard University Asia Center, 1999.
- Hardy, Grant R.: "Form and narrative in Ssu-ma Ch'ien's *Shih-chi*", *CLEAR [Chinese literature: Essays, articles, reviews]* 1992, **14**: 1–23.
- Hervouet, Yves: "La valeur relative des textes du Che-ki et du Han-chou". *Mélanges de sinologie offerts à Monsieur Paul Demiéville*. 2 vols., Paris 1966–74. Vol. 2, s. 55–76:
- Ho Ping-ti: "Records of China's grand historian: Some problems of translation", *Pacific affairs* 1963, **36.2**: 171–182.
- Hulsewé, A. F. P.: "The problem of the authenticity of *Shih chi* 123, the memoir on Ta Yüan", *T'oung-pao* 1975, **61**: 83–147.
- Karlgren, Bernhard: "Sidelights on Si-ma Ts'ien's language", *Museum of Far Eastern Antiquities, Bulletin* 1970, **42**: 297–310.
- Konrad, N. I.: "Polybius and Ssu-ma Ch'ien", *Soviet sociology* 1967, **5.4**: 37–58.
- Lai Chi-kong: "Ssu-ma Ch'ien as a Confucian historian", *Chinese culture* 1987, **28.1**: 1–22.
- Loewe, Michael: [anmeldelse af flere oversættelser af *Shi ji*], *T'oung-pao* 1998, **84.1/3**: 153–167.
- Lu Zongli: "Problems concerning the authenticity of *Shih-chi* 123 reconsidered", *CLEAR [Chinese literature: Essays, articles, reviews]* 1995, **17**: 51–68.
- Maspero, Henri 1925 'Le roman de Sou Ts'in', s. 127–141 i *Études asiatiques publiées à l'occasion du vingt-cinquième anniversaire de l'École Française d'Extrême-Orient*. Paris: Librairie Nationale d'Art et d'Histoire.
- Mathews, R. H.: *Mathews' Chinese-English dictionary*. Orig. 1931; rev. udg. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1943. Mange senere genoptryk.
- Nienhauser, William H.: "Historians of China", *CLEAR [Chinese literature: Essays, articles, reviews]* 1995, **17**: 207–216.
- Pirazzoli-t'Serstevens, Michèle: *The Han Dynasty*, tr. by Janet Seligman. New York: Rizzoli, 1982.
- Pokora, T.: [anmeldelse af en russisk oversættelse af *Shǐ jì*], *Orientalistische Literaturzeitung* 1980, **75.4**: 392–396.
- Pulleyblank, Edwin G.: *Outline of Classical Chinese grammar*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1995.
- Shadick, Harold: *A first course in literary Chinese*. 3 bd., Ithaca & London: Cornell University Press, 1968.

Steinen, D. von den: "Das 61. Kapitel des Schi Gi deutsch: Zur Geisteshaltung von Si-ma Tsién", *Sinica* 1933, **8**: 229–232.

Tán Qíxiāng 譚其驤 (red.): *Zhōngguó lìshǐ dìtújí* 中国历史地图集 . *Dì èr cè: Qín, Xī Hàn, Dōng Hàn shíqī* 第二册: 秦、西汉、东汉时期 . Shànghǎi: Dìtú Chūbǎnshè, 1982. Engelsk titel: *The Historical atlas of China*. Vol. 2: *Qin Dynasty period; Western Han and Eastern Han Dynasties period*.

The Cambridge history of China, vol. 1: *The Ch'in and Han empires, 221 B.C. – A.D. 220*. Cambridge University Press, 1986.

Wang Zhongshu: *Han civilization*. New Haven & London: Yale University Press, 1982.

Watson, Burton (overs.): *Records of the Grand Historian*. Rev. udg., 3 bd., Hong Kong & New York: Columbia University Press, 1993.

Watson, Burton: "The Shih chi and I", *CLEAR [Chinese literature: Essays, articles, reviews]* 1995, **17**: 199–206.

Watson, Burton: *Early Chinese literature*. New York & London: Columbia University Press, 1962. S. 17–120: 'History'.

Watson, Burton: *Ssu-ma Ch'ien, Grand Historian of China*. New York: Columbia University Press, 1958.

***Ri shōgun retsuden* – fortællingen om Li Guang som kanbun**

Mikkel Lotz Felter

Fordringerne for at aflægge afsluttende sprogrprøve i klassisk japansk ved Københavns Universitet omfatter et pensum på 10 normalsider *kanbun* svarende til længden af Sima Qians biografi om Li Guang. Det følgende giver derfor som et supplement til lærebogens kinesiske del en kort indføring i, hvordan teksten kan anskues fra en japansk synsvinkel. Afsnittet slutter med en fortegnelse over *kanbun*-relevant litteratur tilgængelig i København. Denne fortegnelse gentager ikke værkerne nævnt i den foranstående kinesiskorienterede bibliografi, og tilsvarende indeholder dette afsnit ikke et egentligt glossar, da et sådant kan findes ovenfor. Det følgende er med andre ord ikke beregnet til at blive anvendt løsrevet fra de forudgående dele af bogen.

Hvad er kanbun?

I snæver forstand betyder *kanbun* 漢文 (også transskriberet *kambun*) ikke andet end poesi og prosa skrevet på klassisk kinesisk af kinesere eller andre folk, primært japanere og koreanere. Som i det følgende bruges ordet imidlertid ofte synonymt med *kanbun kundoku* 漢文訓讀, der er den traditionelle japanske metode til at læse de pågældende tekster med japanificeret udtale og grammatik. *Kanbun* har således fra første færd i første række været et skriftligt sprog. *Kanbun*-tekster kan opdeles i tre typer efter deres fremtrædelsesform: 1. *hakubun* 白文, dvs. den rå kinesiske tekst uden hjælpetegn, 2. udgaver med hjælpetegn og 3. *kakikudashibun* 書下文, hvor alle tegnombytninger er gennemført og endelser tilføjet. *Kakikudashibun* fremstår på overfladen som en almindelig japansk tekst.

Om end *kangaku* 漢學 (kinesiske studier) ikke længere nyder samme fortrinnsret i det japanske undervisningssystem som i Edo-tiden, undervises der fortsat i *kanbun* i gymnasierne, og et minimum af kendskab til denne sprogform kan derfor siges at være en del af det japanske dannelsesbegreb. Ved at lære at læse *kanbun* opnår man som japanskstuderende konkret tre ting:

For det første får man en måske fortegnet, men alligevel direkte adgang til klassiske kinesiske tekster, hvorved et enormt kulturdyb åbner sig – selv tekster skrevet i Korea kommer i princippet inden for rækkevidde. (For kinesiskstuderende vil beherskelse af *kanbun* i øvrigt tilsvarende give bedre muligheder for at bruge japanske tekstudgaver af klassikerne.)

For det andet får man adgang til den meget store mængde japanske tekster, der er skrevet og beregnet til at blive læst som *kanbun*: både klassisk litteratur og historiske kilder som fx officielle dokumenter forfattet helt frem til den amerikanske besættelse. Som eksempel på skønlitteraturen kan man nævne Rai San'yōs *Nihon gaishi*.

For det tredje får man bedre indsigt i japansk sproghistorie, idet *kanbun* har haft meget stor indflydelse på udviklingen af både moderne og klassisk japansk: Som et medium opstået til at slå bro mellem to meget forskellige sprog gav det stødet til en lang række nyudviklinger i målsproget, klassisk japansk, og mange af de derved opståede konstruktioner lever stadig i bedste velgående.

...

Genetisk som oversættelsesmæssigt kan det problematiseres, hvordan *kanbun* skal klassificeres i forhold til japansk og kinesisk. Det giver sig selv, at klassiske kinesiske tekster skrevet af kinesere eller for den sags skyld koreanere ikke er beregnet til at blive læst som *kanbun*, men situationen er mere uklar, for så vidt angår tekster skrevet af japanere. Visse forskere anser de japanskskabte tekster for at være skrevet i en sprogform, der er mere klassisk japansk end klassisk kinesisk, mens andre nøjes med at betone den stærke japanske afsmitning på, hvad de fortsat anser for en form for klassisk kinesisk. Denne uklarhed, der også har konsekvenser for synet på, hvor stort et element af oversættelse, der indgår i læsningen og skrivningen af teksterne, afspejles i de mange, indbyrdes afvigende forsøg på at finde en passende engelsk betegnelse for *kanbun*: *variant Chinese*, *Quasi-Chinese*, *Sino-Japanese*

m.fl. På japansk er man i de senere år begyndt at bruge betegnelsen *hentai kanbun* 變體漢文 (forvansket kinesisk tekst) om de japanskskabte *kanbun*-tekster. Dette må indebære, at de bliver opfattet som en afart af kinesisk, men der er ikke konsensus om sagen.

Uanset betegnelsen gælder det dog, at hovedparten af *kanbun*-teksternes vokabular er hentet fra kinesisk, mens deres grammatik står japansk langt nærmere: Syntaksen er med enkelte afvigelser rent japansk, mens morfologien er en forsimplet og i brug og betydning noget omdannet udgave af det klassiske japanske bøjningssystem. Disse forhold har to konsekvenser: 1. Klassifikatorisk antyder de, at *kanbun* måske kan anskues som et atypisk pidginsprog (jf. den ovennævnte brofunktion). 2. Stilistisk betyder de endvidere, at en *kanbun*-tekst vil have et stereotyp og "hårdt", kinesisk præg sammenlignet med en tekst, der anvender japansk vokabular og fuld morfologi. Denne stil ansås for at være efterstræbelseværdig inden for de fleste mandsdominerede områder, og dette formodes at være den afgørende grund til *kanbun*'s tidligere udbredelse og livskraft i det japanske kulturrum.

Hvordan læses *kanbun*?

De store forskelle på kinesisk og japansk nødvendiggør omfattende modifikationer, før en – mere eller mindre – kinesisk tekst kan læses med japansk udtale. Dette indebærer for det første ombytning af tegnrekkefølgen, så den bringes i overensstemmelse med japansk syntaks, for det andet tilføjelse af bøjningsendelser o.a. i overensstemmelse med japansk morfologi. Udførlig omtale af metoderne til at foretage disse ændringer findes i lærebøgerne nævnt nedenfor, men her følger nogle hovedtræk.

Syntaktisk er japansk et SOV-sprog, dvs. at den grundlæggende ledrækkefølge er subjekt-objekt-verbum, mens kinesisk er et SVO-sprog, dvs. grundlæggende rækkefølge subjekt-verbum-objekt. For at kunne læse en kinesisk tekst som *kanbun* må man derfor ombytte leddene, ikke kun verbum/objekt, men også fx kopula/subjektsprædikat og negation/prædikat. Heldigvis står relativsætninger og andre attributter dog for deres kerne også på klassisk kinesisk, men ikke desto mindre kan ombytninger på op til 5 niveauer være nødvendige. Til angivelse heraf anvendes de

så kaldte *kaeriten* 返點, der står *til venstre under* de tegn, der skal flyttes. I den uombyttede *kanbun*-tekst optræder *kaeriten* i omvendt rækkefølge; når rækkefølgen er bragt i orden, står de tilhørende tegn i overensstemmelse med japansk syntaks. Det betyder i praksis, at *kaeriten* i første række angiver overspringninger, og at man bevæger sig nedefra og op i hierarkiet.

Bemærk, at visse tegn (oftest med modal betydning) må læses to gange i den japanske version. Disse kaldes *saidoku moji* 再讀文字. Dette gælder fx negationen 未, der læses *imada . . . -zu*, hvor sætningens prædikat står før bindestregen.

Morfologisk er kinesisk i modsætning til japansk isolerende, og bøjninger findes ikke. Endelser og postpositioner må derfor tilføjes, hvilket sker med *katakana* skrevet *til højre* for det relevante tegn. For *saidoku moji* gælder det, at endelsen i forbindelse med tegnets anden optræden står til højre som normalt, mens en evt. endelse i forbindelse med første optræden (fx *-da* i *imada . . . -zu*) angives *til venstre*. Udtalen af hele ord ses lejlighedsvis angivet, fx i forbindelse med navne, og skrives da med *hiragana til højre* for tegnet.

I denne forbindelse må det nævnes, at der er store forskelle mellem, hvor meget de forskellige tekstudgaver formoder bekendt. Ældre udgaver er karrige med oplysningerne og giver fx sjældent udtalen af 不, ligesom de tit også vil undlade at markere, at det forudgående prædikat skal stå i *mizenkei*. Senere udgaver vil give udtalen af 不 – nogle dog kun hvis den ikke er . . . -zu, mens andre altid giver både udtalen og den forudgående *mizenkei*-form. Hvis man vælger en gammel udgave, bør den være fra efter 1912, som var det år, da de hidtil konkurrerende traditioner blev ensrettet af det japanske undervisningsministerium.

Specielt om *Ri shōgun retsuden*

Sima Qians fortælling er velegnet, når man vil læse *kanbun* for første gang. Den mest effektive fremgangsmåde er først at fremskaffe de(n) ønskede tekstudgave(r), Komai & Rohlichs og Crawcours lærebøger (alt dette evt. i kopi) samt en *kanwa*-ordbog. Det, at teksten er fyldigt glosseret, betyder ikke, at det er en god idé at undvære ordbogen. Det anbefales også at købe Pulleyblanks grammatik. Gennemgå dernæst Komai & Rolich under løsning af opgaverne. Suppler med videre læsning i

Crawcour og Pulleyblank, da de grammatiske forklaringer ikke altid er udtømmende. Kapitel 9-10 i Komai & Rolich kan evt. udelades, da de især omhandler spørgsmål og indirekte tale, emner, der ikke er så relevante i forbindelse med denne tekst. Læs først derefter teksten – det kan anbefales i første omgang at skrive en del af teksten ud i *kakikudashibun* og dansk oversættelse. Det giver sig selv, at det er en god ide at få hjælp af en lærer undervejs.

Her følger nogle fingerpeg, der supplerer afsnittet med gloser og noter i bogens kinesiske del. Linjenumrene refererer til Fuzanbō-udgaven, jf. nedenfor.

Linje	Tegn	Bemærkninger
1	者	Her tematisk postposition: <i>wa</i> .
	日	Læses her <i>iu</i> , ikke <i>iwaku</i> som normalt (fx linje 8).
	逐	Kaeriten anbringes mellem de to led i et kompositum. Det er således sekvensen 逐得, der skal flyttes.
8	惜	Endelsen i <i>oshi</i> er udeladt, da den er regelmæssig. Dette er et generelt træk ved udgaven.
	如	Læses <i>moshi</i> ; angiver konditionalis.
8-9	豈 …哉	<i>ani. . . ya</i> , se Crawcour s. 55.
13	無雙	Her og mange andre steder er nari udeladt, → 8.
14	之 乃	Læses her <i>kore</i> , ikke <i>no</i> . <i>sunawachi</i> .
17	將	<i>hikiite</i> .
19	且	Saidoku moji: <i>masa ni . . . -n to su</i> .
20	亡	<i>ushinatte</i> .
21	身自	<i>mizukara</i> .
24	立 留	<i>tachidokoroni</i> , med det samme. <i>todomaru</i> , blive her.

- 25** 以… 為 不 *wo motte . . . to nasu*, anse nogen for noget, se Crawcour s. 8-9.
Udtalen er angivet, da den er *-ji* (neg. intentionalis) i stedet for det normale *-zu* (sammenlign med teksten i linje 28!). Det følgende tegn 敢 *aete* er modalt, se Pulleyblank s. 122 og Crawcour s. 22, 52.
- 26** 所 即 *Bakari.*
moshi . . . ikani (semu), hvad skal vi gøre, hvis. . .
- 32** 之 Læses her *yuku*, jf. →14.
- 41** 咸 *mina.*
- 42** 雖 *(ie)domo*, angiver koncessiv: selvom, skønt
- 45** 城 Bemærk, at dette tegn på kinesisk snarere betyder (befæstet) by end borg (*shiro*).
- 51** 行 Det lille hjælpetegn til højre angiver, at tegnet redupliceres: *yukyuku*.
- 57** 居無 何 Læses *iru koto ikubaku mo naku*, kort tid efter.
- 65** 莫能 Skal ikke læses *awazu*, men *yoku . . . nashi*: der var ingen, der kunne. . .
- 67** 盡 *kotogotoku*, hver og en, ikke *tsuku*. Andre tekstudgaver angiver i øvrigt, at det forudgående 不 skal læses *-zareba*, hvilket giver bedre mening end denne udgaves *-zaru*. Det samme gælder den følgende sætning samt enkelte sætninger sidst i teksten.
- 70** 數 Jf. → 51.
- 74** 可 Læses her *bakari*.
- 76** 胡虜 易與 耳 *Koryo wa kumi shi yasuki nomi*, de barbarer er lette nok at stå mål med!

- 80** 自 Læses her *yorì*, fra.
- 82** 幾 *hotondo*, næsten alle.
- 89** 自 Med dette tegn indledes tekstens længste sætning, der omdannet til *kanbun* dog let falder i flere kortere. Det er værd at bemærke, at den selv læst ud i ét stadig er kortere end mange sætninger i almindelig japansk prosa.
- 91** 豈… 邪 *ani . . . ka*, → 8-9.
- 94** 所以 *yuen*, grund, årsag, se Crawcour s. 14.
- 96** 良久 *yaya*, meget, ganske.
- 101** 一 *hitotabi*.
- 102** 以為 *omoeraku*. Citerer kejserens tanker. Se Crawcour s. 8 vedr. *ku-gohô*.
- 138** 令 Udgavens *kaeriten* er forkert: Det skal være et *san-ten*, ikke et *ni-ten*.
- 139** 圍擊 *Kaeriten*'et gælder hele sammensætningen.
- 141** 目 丿 er postappositionelt.
- 盡 *kotogotoku*, hver og en → 67.
- 143** 自 → 80.
- 148** 自 *Onozukara*, af sig selv.

Tekstudgaver i København

NN ed. 1911: *Kanbun taikai* bd. 11. Tokyo: Fuzanbô. Findes på AI's bibliotek under KIN ALM. Sin alder og andre ulemper til trods nok den mest anvendelige udgave i København. Indeholder diverse kommentarer sat med mindre typer inde i teksten.

Kokumin bunko kankôkai (ed.). 1924: *Kokuyaku kanbun taikai, Shiki 4*. Tokyo: Kokumin bunko kankô kai. Indeholder dels en tekst med *kaeriten*, men uden endelser, dels teksten i *kakiku-dashibun*, der kan bruges som "facitliste". Der er dog mange mindre afvigelser i forhold til Fuzanbô-udgavens hjælpetegn. Findes på KB.

Det kan være en overvejelse værd at købe en nyere tekststudgave hjem fra Japan eller at få den bestilt fra et bibliotek i Europa. Dette skyldes især, at nyere udgaver er en del udførligere i angivelsen af de japanske læsninger, jf. ovenfor, men i øvrigt er de også bedre trykt, og kommentarerne medtager resultaterne af senere forskning.

Grammatikker og andre hjælpemidler

Som supplement til bibliografien i lærebogens indledning følger her en udvalgt fortegnelse over værker, der behandler *kanbun* ud fra en sproglig synsvinkel. Med to undtagelser kan de alle lånes eller benyttes på biblioteker i København. Ud over de her nævnte bøger bør japanskstuderende med interesse for *kanbun* huske, at den sinologiske tradition i Japan er gammel og stærk og har kastet mange læseværdige værker af sig både vedrørende sprog og realia.

Aldridge, Edith: "Hentai Kambun Perspective on Short Scrambling", *Journal of East Asian Linguistics* vol. 10, 2001. Argumenterer syntaksteoretisk for, at *hentai kanbun* er godt japansk, ikke dårligt kinesisk.

Backus, Robert L.: "Kambun" [sic], *Kodansha Encyclopedia of Japan* bd. 4. Tokyo: Kodansha, 1983. Giver en god indføring i begrebet *kanbun*.

Crawcour, Sydney: *An Introduction to Kambun* [sic]. Ann Arbor: Center for Japanese Studies, 1965. Meget udførlig og systematisk, men indeholder ingen øvelser. Bygger primært på kinesiske tekster. Godt index, ingen bibliografi. Kan med fordel anvendes sammen med Komai & Rohlich.

Kluge, Inge-Lore, überarbeitet und herausgegeben von Hannelore Eisenhofer-Halim: *Kanbun. Ein Lehr- und Übungsbuch (Europäische Hochschulschriften, Reihe XXVII: Afrikanische und Asiatische Studien, Band 62)*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1997. Så omstændelig som titlen, men indeholder øvelser (med løsninger) og dækker visse emner bedre end Crawcour og Komai & Rohlich. Svær at finde rundt i. Intet index, kort bibliografi over *kanbun*-lærebøger o.l. på japansk.

Komai, Akira & Rohlich, Thomas H.: *An Introduction to Japanese Kanbun*. Nagoya: The University of Nagoya Press, 1988. Præsenterer de grundlæggende konstruktioner med tilhørende øvelser uden løsninger. Bygger på japanskfattede tekster og japansk terminologi. Mange sjskefejl i tegnbrug og *kaeriten*-angivelser, men alligevel nok den bedste lærebog til selvstudium i København. Index, ingen bibliografi.

Lewin, Bruno: *Abriss der japanischen Grammatik auf der Grundlage der klassischen Schriftsprache*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1959. Hvis morfologien ikke er helt præsent . . .

Loveday, Leo J.: "Japanese Sociolinguistics: An Introductory Survey", *Journal of Pragmatics* vol. 10, 1986. Sætter *kanbun*, der dog ikke er artiklens hovedemne, ind i en større sociolingvistisk sammenhæng.

Miller, Roy Andrew: *The Japanese Language*. Chicago: University of Chicago Press, 1967. Giver en gennemgang af dele af *kanbun*'s udviklingshistorie. Længere eksempel fra *Lunyu*.

Minegishi Akira: *Hentai kanbun*. Tokyo, Tôkyôdô, 1986. Den første monografi, der kun behandler *hentai kanbun*, dvs. de japanskfattede *kanbun*-tekster. Findes ikke på biblioteker i København.

Miner, Earl, Odagiri Hiroko & Morrell, Robert E.: *The Princeton Companion to Classical Japanese Literature*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1985. "Part Three. Major Authors and Works" indeholder en del biografiske oplysninger, "Part Six. Collections, Kinds, Criticism; Buddhism and Confucianism; Dictionaries" afsnit L, P og Q giver koncise besked om kinesisk og kinesisksproget litteratur og ordbøger hertil *ud fra en japanologisk synsvinkel*. Særlig ved læsning af tekster som *Nihon Gaishi* kan de øvrige deles faktuelle oplysninger også være særdeles hjælpsomme.

Morohashi, Tetsuji: *Dai kanwa jiten*. Tokyo: Taishukan Shoten, 1955-1960. Den største eksisterende japanske tegnordbog. Et standardværk til både klassisk japansk og klassisk kinesisk.

Ozaki Yûjirô et al.: *Kadokawa hikkei kanwa jiten*. Tokyo: Kadokawa shoten, 1996. En af mange nyttige tegnordbøger til japansk skolebrug. Denne kan særlig anbefales, da den medtager pinyin-udtalen og en del komposita, for udvalgte tegns vedkommende endvidere etymologier og eksempelsætninger. Findes ikke på biblioteker i København.

Pulleyblank, Edwin G.: *Outline of Classical Chinese Grammar*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1995. Må trods det rent kinesiske sigte anbefales særskilt også for japanskstuderende.

Rabinovitch, Judith N: "An introduction to *hentai kambun* [variant Chinese], a hybrid Sinico-Japanese used by the male elite in premodern Japan", *Journal of Chinese Linguistics* vol. 24 no.1 (Jan 1996). En fremragende artikel – hvis den havde været ordentligt gennemarbejdet. Manglerne til trods meget læseværdig for sine eksempler og oplysninger.

Sansom, George B: *A Historical Grammar of Japanese*. London, Oxford University Press, 1968.
Særlig kapitel 1 er relevant.

Seeley, Christopher: *A History of Writing in Japan*. Leiden, E. J. Brill, 1991. Benytter knap nok ordet *kanbun*, men har ikke desto mindre mange relevante kommentarer. Betoner koreansk indflydelse.

Shibatani, Masayoshi: *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
Nogle bemærkninger om *kanbun* med særligt henblik på postpositionsbrugen på klassisk japansk.

Tôdô Akiyasu: *Kango to nihongo*. Tokyo, Yûei shuppan, 1969. Behandler forholdet mellem japansk og kinesisk og omtaler i den forbindelse *kanbun*. Længere afsnit om klassisk kinesisk syntaks.